

γάλη ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὸς ὁ προσ- των. Ὑπάρχουσι μάλιστα τινες, ἀποτελοῦν-
διορισμὸς τῆς ἐποχῆς αὐτῶν. Ἐὰν ὑπάρ- τεσ τὴν ἀποτροπαιοτέραν σειρὰν, ἐν οἷς οἱ
χωσί τινες δυνάμενοι ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς νομισματολόγοι δίσχυρίζονται ὅτι ἀναγνώ-
αὐτῶν νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ρίζουσι μετὰ βεβαιότητος τὴν ὁμοιότητα
Αὐγούστου, οἱ πλείστοι φέρουσι τὸν χαρα- τοῦ Τιβερίου.
κτῆρα τῶν ἐπὶ Τιβερίου κοπέντων νομισμά-

(Ἔπεται συνέχεια).

ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ Ο ΚΩΜΙΚΟΣ. (α)

Ἡ ἐπὶ κεφαλῇς παριστανομένη εἰκὼν

(α) Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀνεγνώσθη κατὰ τὴν 98ης συνεδρίασιν τοῦ ἐνταῦθα ὑπάρχοντος Φιλο-
λογικοῦ Συλλέγου «Ὁ Παρνασσός».

εἶνε ἀντιγραφὴ ἀγάλματος σωζομένου ἐν
τινὶ αἰθούσῃ τοῦ Βατικανοῦ. Ἀναμνησκει
ἡμῖν ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸν ἐν ὑπαίθρῳ βίον,
τὴν ἐποχὴν τῶν ἰσχυρῶν καὶ μεγαθύμων
ἀνδρῶν, ἡ δὲ μορφή του ἐκφράζει τῆς με-

γαλοφυΐας τὴν ἀπάθειαν· ἡ ἀμετάβλητος αὐτοῦ γαλήνη, ἡ δεικνύουσα ὅτι οὔτε ὑπὸ τοῦ θυοῦ τοῦ πλήθους ἐπηρρέαζεται οὐδ' ὑπὸ ματαιοφροσύνης — καὶ ἡ σεμνοπρεπής, ἀλλὰ καὶ ψυχρά αὐτοῦ στάσις, ἐκλεκτὸν βεβαίως αὐτὸν παριστάνουσι. Παρατηρεῖ μεταβολάς, σπουδάζει τοὺς χαρακτῆρας, τὸ βλέμμα τοῦ βαθέως εἰσχωρεῖ, ἀλλ' ἀτὰρ αὐτὸς οὐδὲ ῥυτίδα ἐπὶ τοῦ μετώπου φέρει, οὐδὲ τὰς ὀφθαλμοὺς συσπᾷ. Τοιαύτη καὶ ἡ μήτηρ ἡμῶν φύσις ἀμετάβλητος διατελεῖ οὕτως μάρτυς ἐρωτικῶν περιπτύξεων καὶ λυσσώδους συμπλοκῆς ἐχθρῶν, — τρυφεροῦ ἀσπασμοῦ μητρὸς πρὸς τὸ νεογέννητον καὶ θρήνων μητρὸς στερηθείσης τῶν εἰς τὸ μέλλον αὐτῆς ἐλπίδων, τῶν σπλάγχχνων τῆς, τῶν τέκνων, — φιλικῆς χειραψίας καὶ αἰσχροῦ δολοφονίας, — προσευχομένων ἐν πληθούϊ Χριστιανῶν καὶ μαχῶν αἱματηρῶν...

Μειδιάμα πλανᾶται εἰς τὰ χεῖλη τοῦ χλαμυδοφόρου ἀνδρός· εἶνε ἡ φειδρά τοῦ ἡλίου ἀκτὶς ἐπὶ κυμάτων ἀφρωδῶς μαινομένων. Μειδιά, διότι ὑπακούει, φαίνεται, τῇ μεγαλοφυΐᾳ αὐτοῦ, ἡ δὲ μεγαλοφυΐα εἶνε ὑπομονητικὴ, ὡς ἡ αἰωνιότης καὶ ἀδιάφορος, ὡς ἡ φύσις. Μειδιά, διότι κρατεῖ ἀνὰ χεῖρας τὸν κύλινδρον τοῦ περγαμηνοῦ, ὡς ὁ Ζεὺς τὸν κεραυνόν, διότι ὠνομάζετο Μένανδρος καὶ ἦτο κωμικὸς ποιητής, διὰ τοῦ γαλοῦ σπουδαῖα διορθῶν (α).

Ἐγεννήθη ὁ Μένανδρος τὸ 3^{ον} ἔτος τῆς 409ης Ολυμπιάδος εἰς Κηφισίαν (β). Τῆς μητρὸς τοῦ Ἠγησιστράτης τὸ ὄνομα μόνον μέχρις ἡμῶν ἐφθασεν, ὁ πατήρ τοῦ ὅμως Διοπεΐθης γνωστότερος, ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων σταλείς πρὸς ἀποικίαν εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Θράκης, κατηγορήθη ὡς παρανομῶν καὶ τοὺς μισθωτοὺς ὀδηγῶν εἰς λαφυραγωγίαν. Ὁ Δημοσθένης ὑπερησπίσθη

αὐτὸν (α) δεικνύων τὸν Φίλιππον κεκρυμμένον ὀπισθεν τῶν κατηγορῶν τοῦ Διοπεΐθους καὶ ἔρποντα βραδέως πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῆς περιστάσεως ταύτης βασιζόμενοι σχολιασταὶ τινες διηγοῦνται ὅτι ὁ Μένανδρος ὑπῆρξε φίλος τοῦ Δημοσθένους καὶ ὅτι ὁ Διοπεΐθης ἠθωώθη διότι ὁ μέγας ῥήτωρ ἐχαρίσθη τῷ Μενάνδρῳ. Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο δὲν ἔχεται ἀληθείας, διότι ὁ ἀρχηγὸς τῆς νεωτέρας κωμωδίας ἐγεννήθη τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς ἄνω ῥηθείσης δίκης.

Αἱ μετὰ τοῦ Ἐπικούρου σχέσεις τοῦ Μενάνδρου εἰσὶ βεβαιόταται ἀπ' ἐναντίας. Ὑπῆρξαν συνδεδεμένοι ἐπὶ ζωῆς καὶ ὁ ποιητὴς ἔγραψε δύο στίχους (β) εἰς τιμὴν τοῦ φιλοσόφου παραβαλλομένου ἐν αὐτοῖς πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα. Ἀλλὰ καὶ μετ' ἄλλων περιφανῶν ἀνδρῶν ἐσχετίσθη ὁ Μένανδρος, πολλῶν δ' αὐτῶν τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα συνέτειναν εἰς μόρφωσιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ· ὁ Ἀριστοτέλης π. χ. φαίνεται ὅτι ἐπέσυρε τὸν Μένανδρον, οὗ τινος τὸ πνεῦμα καὶ τὸ εἶδος βαδίζουσι πιστότερον τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τῶν ἀληθῶν κανόνων τῆς κωμωδίας, τῶν παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους χαραχθέντων. Ἄλλως τε καὶ ὁ Θεόφραστος μετεδίβασε τῷ Μενάνδρῳ τὰς διδασκαλίας τοῦ διδασκάλου του, (γ) πολὺ δὲ πιθανὸν καὶ χρήσιμος οὐκ ὀλίγον νὰ ἐφάνη τῷ νέῳ ἀκροατῇ αὐτοῦ, οὐχὶ τόσον διὰ τοῦ περὶ κωμωδίας βιβλίου του ὅσον διὰ τοῦ παρατηρητικοῦ αὐτοῦ πνεύματος. Προσέτι καὶ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ ὁ Μένανδρος εἶχε τὸν ἐκ πατρὸς θεῖον του Ἀλεξιν (δ) ὡς ὀδηγὸν οὐχὶ τυχόντα, διότι ὑπῆρξεν αὐτὸς εἰς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ποιητῶν τῆς μέσης κωμωδίας.

Δὲν ἤργισεν ὁ Μένανδρος νὰ φέρῃ εἰς φῶς τοὺς καρποὺς τοιαύτης πνευματικῆς καλλιέργειας. Ἐρῆθος ὢν ἐδίδαξεν ἀπὸ σκηνῆς τὴν πρώτην αὐτοῦ κωμωδίαν (ε), εἰκοσιενὸς δ' ἔτους ἐνίκησε, διδάζας τὸ δρᾶμά του Ὀργή (ς). Ἐποίησε κατὰ συνέ-

(α) Ἀμφιβάλλουσιν ὅμως εἰσέτι ἂν πράγματι τοῦτο εἶναι τὸ ἐπὶ Πausanίου ἀκόμη σωζόμενον ἄγαλμα τοῦ Μενάνδρου ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου· τοῦτο δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ἂν ἡ ἐνταῦθα σωζομένη βάση τοῦ ἀγάλματος μετρηθῇ, καὶ παραβληθῇ πρὸς τὸ ἄγαλμα.

(β) Σουΐδας II.

(α) Δημοσθ. περὶ τῶν ἐν Χερσόνησιν.

(β) Ἀνθολογία Jacobs.

(γ) Διογ. Λαερτ. V. 36.

(δ) Σουΐδας· Ἀλεξίς.

(ε) Meineke Vita Menandri. XXX.

(ς) Ὁμ.

χειαν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν κωμωδίας, κατὰ τὴν Γλυκέρα εἶναι ἡ διδοῦσα τὴν ἀπάντησιν παράστασιν τῶν ὁποίων μόνος πάντοτε ἐπετῆρει τὰς προπαρασκευὰς εἰς οὐδένᾳ ἄλλον ἐμπιστευόμενος (α). καὶ ἂν ἡ νίκη διεξέφευγεν αὐτόν, ἀτάραχος ἤρχιζεν ἐκ νέου ἄλλην κωμωδίαν. Ἐξεδικεῖτο ἀρκούντως λέγων εἰς τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ Φιλήμονα: ἀνὲν ἐντρέπεσθαι ποτε βλέπων τὰς κωμωδίας σου προτιμωμένας τῶν ἰδικῶν μου;

Ὁ Μένανδρος ἦτο λαμπρὸς τῷ βίῳ (β), ὅπως θὰ ἦτο καὶ πᾶς ἄλλος φίλος τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Ἐπικούρου (γ). Παριστάνουν αὐτόν τινες μύροις κεκαλλωπισμένον καὶ κυματούσης τῆς χλαμύδος του βαδίζοντα βήματι ἐρωτοτρόπῳ καὶ τρυφηλῷ. Ὁ Σουΐδας μάλιστα λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο περὶ γυναῖκας ἐκμανέστατος· ὑπῆρξε δὲ, ὡς καὶ ὁ Ἀθήναιος ἐπιβεβαιοῖ, ἐραστὴς τῆς περιδοῆτου Γλυκέρας, μολονότι σιραβὸς τὰς ὄψεις. Ἡ Γλυκέρα (δ), μία τῶν ὠραιότερων ἐν Ἀθήναις ἐταῖρων πρὶν ἢ μετὰ τοῦ Μενάνδρου συνδεθῆ ἦτο ἐρωμένη τοῦ Μακεδόνοιο Ἀρπάλου, ὅστις πολλῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου χρημάτων συλῆσας καὶ καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας ἠράσθη τῆς Πυθιονίκης μετὰ δὲ τὴν τελευταίαν ταύτης, εἰς ἣν ἀποθανοῦσαν πολυτάλαντον μνημεῖον κατεσκεύασε, κατέφυγεν εἰς τὴν Γλυκέραν καὶ εἰς τοσοῦτον ἀδυναμίας πρὸς ταύτην ἐφθασεν, ὥστε, ὡς ὁ Θεόπομπος ἱστορεῖ, ἤρνετο νὰ φέρῃ στέφανον ἂν τις καὶ τὴν πόρνην δὲν ἐστεφάνου καὶ εἰκόνα χαλκὴν τῆς Γλυκέρας ἐν Ῥώσσῳ τῆς Συρίας ἔστησε καὶ ἐσυγχώρησεν αὐτῇ νὰ κατοικῇ ἐν τοῖς ἐν Ταρσῷ βασιλείοις, ἵνα τὴν βλέπῃ προσκυνουμένην ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ βασίλισσαν προσαγορευομένην καὶ ταῖς ἄλλαις δωρεαῖς τιμωμένην, ταῖς ἀποδιδόμεναις μόνον τῇ μητρὶ καὶ τῇ συζύγῳ. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ εὐφροῖνᾳ ἡ Γλυκέρα διεκρίνετο· ἦτο ἐκ τῶν ἐταῖρων ἐκείνων, αἵτινες σμέγα ἐφρόνουν ἐφ' ἐκταῖς παιδείας ἀντεχόμεναι καὶ τοῖς μαθήμασι χρόνον ἀπομερίζουσιν· διόπερ καὶ εὐθικτοὶ πρὸς τὰς ἀπαντήσεις ἦσαν». Ἡ

Γλυκέρα εἶναι ἡ διδοῦσα τὴν ἀπάντησιν ἐκείνην εἰς τὸν φιλόσοφον Στίλπωνα καὶ τὸν κατήγορόν της οὕτω κατηγοροῦσα: αὐτὴν αὐτὴν ἔχομεν αἰτίαν, ὦ Στίλπων, σέ τε γὰρ λέγουσι διαφθεῖρειν τοὺς συντυγχάνοντάς σοι ἀνωφελῆ καὶ ἐρωτικά σοφίσματα διδάσκοντα, ἐμέ τε ὡσαύτως· μηδὲν οὖν διαφέρειν μετὰ φιλοσόφου ζῆν ἢ ἐταίρας».

γυνή τοι σώματος δι' ἀργίαν
ψυχῆς φρόνησιν ἐντὸς οὐκ ἀργὸν φορεῖ.

Ἔσχε τὴν τιμὴν ἡ Γλυκέρα νὰ λάβῃ θέσιν καὶ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Μάχονος, ὅστις ἐν ἰάμβοις συναγαγὼν ἐμνημόνευσε τὰς λεπτοφυεῖς καὶ πνευματώδεις ἀπαντήσεις τῶν ἐταῖρων: «Ἐλαβέ ποτε παρ' ἐραστοῦ τινὸς κορίνθιον οἰμάτιον, ὅπερ ἐπεμψεν εἰς τὸ γναφεῖον. Μετὰ τινα χρόνον ὑποθέτουσα ὅτι ὁ γναφεὺς ἐτελείωσε τὸ ἔργον, ἐπεμψε τὴν θεραπαινίδα παρ' αὐτῷ μετὰ τοῦ ἀντιτίμου διὰ ν' ἀποφέρῃ τὸ οἰμάτιον. — Θὰ σοὶ τὸ δώσω, ἀπεκριθὲν ὁ γναφεὺς, ἂν ὑπάγῃς νὰ μοὶ φέρῃς τριῶν τετάρτων τοῦ ὄβολου ἔλαιον, διότι ἡ ἔλλειψις τούτου μ' ἐμποδίζει εἰς τὸ ἔργον. ὦ! τάλαινα ἐγώ! ἀνέκραξεν ἡ Γλυκέρα ἅμα ὡς ἡ ὑπηρετρία ἀνήγγειλε τὴν τοῦ γναφέως ἀπάντησιν. ὦ δυστυχία μου! Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἰχθίονομίσας τὸ οἰμάτιον, ἰδοὺ θὰ μὲ τὸ τηγανίσῃ».

Ἀν πάντα τὰ εἰς τὴν Γλυκέραν ἀναφερόμενα ἐνταῦθα εἵπομεν, ἐγένετο τοῦτο ἵνα κατάδηλον καταστῇ ὅτι ὁ Μένανδρος δὲν ἠδύνατο αὐτὴν νὰ προσφέρῃ τῇ Γλυκέρᾳ, ἥτις ἐρωμένη αὐτοῦ γενομένη ἅπαξ, δὲν εἶνε πλέον ἢ πρότην Γλυκέρα, ἡ ἐθισθεῖσα εἰς τὰς λαμπρότητας τῶν βασιλικῶν ὀργίων καὶ εἰς λατρείας τῶν ἐν Ταρσῷ αὐλικῶν· καὶ ὁμως ὁ Μένανδρος προσέφερεν αὐτῇ ἀνταξίαν δόξαν, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐκλεξας ἔλαβεν αὐτὴν ὡς τὸ κυριώτερον πρόσωπον κωμωδίας τοῦ τινος (α).

Ὁ ἀρεστότερος τῶν Ἑλλήνων ἐπιστολογράφων, ὁ Ἀλκίφρων δύο λαμπρὰς εἰκόνας τῶν σχέσεων τοῦ Μενάνδρου μετὰ τῆς Γλυκέρας μᾶς δίδει, ἐν δυσὶν ἐπιστολαῖς, δι' ὧν εὐκόλως φαντάζεται τις τοὺς χαρα-

(α) Ἀλκίφρων. Ἐπ. II, 4.

(β) Περὶ κωμωδίας.

(γ) Ἀθην. I 38.

(δ) Ἀθην. XIII. 66, 68 κτλ.

(α) Meineke. Μεν. καὶ Φιλ. Reliquiae σελ. 39.

κτῆρας τῶν δύο ἐραστῶν καὶ τὰς διαφόρους αὐτῶν περιπετείας. Ἡ πρώτη εἶν' ἐπιστολὴ τοῦ Μενάνδρου (ἐπιστ. II, 3) διηγουμένου τῇ ἐρωμένῃ αὐτοῦ τὰς λαμπράς προσφοράς τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἀναγγέλλοντος ὅτι διὰ τὸν πρὸς αὐτὴν ἔρωτά του τὰ πάντα ἀποποιεῖται. Ὁ Ἰδιὸν τὰς σὰς θεραπεύω ἀγκάλας, λέγει, ἢ τὰς ἀπάντων τῶν σατραπῶν καὶ βασιλέων αὐλάς.

Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Ἀλκίφρων ὑποθέτει σχοινοτενὴ τῆς Γλυκέρας ἀπάντησιν ἐκφράζουσάν τὴν μεθ' ὑπερφανείας μεμιγμένην τρυφεράν αὐτῆς χαρὰν (ἐπιστ. II, 4). Συμβουλεύει αὐτὸν περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν παρασταθητομένων κωμωδιῶν του, καὶ λέγει δικαιολογουμένη :

Εὐφυῆς γυνὴ ταχέως παρ' ἐρώντων μανθάνει.

Βεβαίως τὸ αἶσθημα τῶν δύο αὐτῶν ἐραστῶν δὲν εἶν' αἶσθημα ἀνυψούμενον διὰ τῆς ἀγνότητος, ἀλλ' αἶσθημα ζωηρὸν καρδια τε καὶ πνεύματι, αἶσθημα ἀληθές, ἀνσυχὶ καὶ λεπτόν. Τὰς ἐπιστολάς ταύτας οὐδεὶς δύναται νὰ θεωρήσῃ, ὡς γεγραμμένας εἰς ὕψος ἀπίθανον ἐνθουσιασμοῦ καὶ φλογὸς ἔρωτος ἀνταξίου ψυχῆς ποιητοῦ. Ὁ γράφων ταύτας εὐρίσκεται μεταξὺ τρυφερότητος καὶ εὐθυμίας, τὴν δὲ συγκίνησιν ἣν δεικνύει μὲ πολλὴν καθωραίξει εὐφυΐαν, ὥστε οὐδαμῶς τὴν τοῦ 49ου αἰῶνος ῥωμαντικότητα δείκνυσιν. Ὁ Ἀλκίφρων χρωματίζει διὰ τὸ ἀξιοπιστότερον τὰς ἐπιστολάς διὰ χρωμάτων ἀναμνησκόντων οὐχὶ ἐξάψεις καρδίας, ἀλλὰ σκηνάς τῆς ζωῆς, ἣν ὁμοῦ οἱ δύο ἐρασταὶ διηγόν, καὶ ἥτις κατέστη πλέον ἔθος παρ' αὐτοῖς· καὶ ἀληθῶς τοῦτο μόνον θέλει ν' ἀποδείξῃ, τὸ εὐάρεστον ἀπλῶς δηλ. τῆς συμβιώσεως, διότι ἐν ταῖς κωμωδίαις αὐτοῦ ὁ Μένανδρος φαίνεται καλῶς ἐννοήσας τὸν ἔρωτα καὶ παριστάνει αὐτὸν διαφέροντα τοῦ τε τῆς τραγωδίας ἔρωτος, τοῦ ἐπιφέροντος τὴν καταστροφὴν καὶ τοῦ ἐν ταῖς κωμωδίαις τοῦ Ἀριστοφάνους ἀπολύτως βασιλεύοντος γελίου καὶ ἰδιοτρόπου.

Ἐν τούτοις ἡ σταθερότης τοῦ Μενάνδρου δὲν ἔσχε μακρὰν τὴν διάρκειαν, μετ' οὐ πολὺ δ' ἐπῆλθεν ἡ ῥῆξις. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον, ὁ Φιλήμων οὐ μόνον τὸ κωμικόν

σκῆπτρον τοῦ Μενάνδρου διημφισβήτει, ἀλλὰ καὶ ἀντίπαλος αὐτοῦ ἐν ἔρωτι ἦτο· διὰ δράματός του τινος ὠνόμασε τὴν Γλυκέραν χρηστὴν, ὁ δὲ Μένανδρος θεωρήσας τὸ τοιοῦτον ὡς εἰρωνεῖαν ἢ προσβολὴν ἀπήντησε δι' ἐτέρας κωμωδίας ὅτι οὐδεμίαν γυνὴν χρηστὴν ὑπάρχει. Τοιοῦτον δ' ὑπῆρξε τὸ τέλος τῶν ἐρωτικῶν τούτων σχέσεων.

Ὅτε ὁ Μένανδρος ὡς ποιητὴς ἀνεράνη, ἐν ἀγνοίᾳ πάντων παρεσκευάζεται ἐν Ἀθήναις δραματικῇ ἀναμόρφωσις. Εἰς τρεῖς περιόδους διαιρεῖται ἐν γένει ἡ Ἀττικὴ κωμωδία, τρεῖς δὲ εἰσὶν οἱ ἐκάστην τούτων ἀντιπροσωπεύοντες ποιηταί: Ἀριστοφάνης τῆς ἀρχαίας κωμωδίας, Ἀντιφάνης τῆς μέσης καὶ Μένανδρος τῆς νεωτέρας. Καὶ τῆς μὲν ἀρχαίας κωμωδίας ἰδιάζων χαρακτήρ ἐστὶν ὁ πρακτικὸς αὐτῆς σκοπὸς ἐν τῷ παρόντι μόνον, καθότι οἱ ταύτην ἀντιπροσωπεύοντες ἀπευθύνονται εἰς λαὸν αὐτεξούσιον χρεῖαν ἔχοντα τοῦ γελοίου, ὅπως διασκεδάσῃ ἢ φωτισθῇ ἐπὶ τῶν σφαλμάτων αὐτοῦ· μόνη των ἄρα φροντίς ἐστὶν ἡ ἐπὶ τῶν συγχρόνων αὐτῶν ἐπιρροή, ἀδιαφοροῦντες περὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος. Προσπάθειαι μερίδος πολιτικῆς, ἀνέκδοτα διακοινούμενα ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἰσχύς πεφλημένου ῥήτορος, ψεύδη σοφιστοῦ τῆς ἐποχῆς, καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ὑποθέσεις γνωσταὶ ἤδη τῷ λαῷ ἐπὶ σκηνῆς ἐτίθεντο ὑψηλοφώνως ἐμπαιζόμεναι. Καὶ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς κωμωδίας ἐπετύγχανε διότι οἱ Ἀθηναῖοι διετήρουν ἔτι τὴν ὑπεροψίαν αὐτῶν διὰ τὰς ἀρχαίας πολεμικὰς τῶν ἐπιτυχίας, ἕως οὗ τὸ τοιοῦτον αὐτῶν θάρρος κατέστη ἀφροσύνη, δι' ὃ καὶ ἐχάθησαν κατὰ τὴν θλιβεράν ἐκείνην μονομαχίαν, τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου ἡ κωμωδία πλέον τοῦ Ἀριστοφάνους κατέστη ἀδύνατος ἐν Ἀθήναις. Ἡδὴ ἦσαν μὲν ἀσφαλεῖς οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ μετ' ἀνησυχίας ἦσαν ἐλεύθεροι ἀλλ' ἡ ἐλευθερία ἐδάρυνεν αὐτούς· ὥστε δὲν εἶχον πλέον τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ δικάζωσι διὰ τῆς κωμωδίας τοὺς κυβερνήτας αὐτῶν. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐπεδείκνυε σκιὰν εἰκόνας λαμπροῦ καὶ ἐνδόξου παρελθόντος· ἡ κωμικὴ αὐτοῦ μοῦσα εἶδει νὰ σιωπήσῃ, διότι μόνον ἐν μέσῳ ταραχῶν τοῦ πολέμου καὶ ἀταξιῶν

τῆς δημοκρατίας ἡδύνατο νὰ ζῇ καὶ νὰ ψάλλῃ, ὡς τὰ πτηνὰ ἐκεῖνα τὰ ἱπτάμενα μόνον ἐν τρικυμῇ καὶ ὑπνώττοντα ὅταν γαλήνη βασιλεύῃ.

Ἐντεῦθεν ἀρχεται ἡ τῆς μέσης κωμωδίας περίοδος. Ἐν Ἀθήναις τὰ πολιτικά μίση καὶ τὸ πρὸς τὴν ἐθνικὴν δόξαν ἐνδιαφέρον ἐκάστου ἀντεκατέστη ἤδη διὰ τῆς πρὸς τὰς ἡδονὰς τάσεως. Ἡ τοῦ Πυθαγόρα σχολὴ ἤρχετο ἐξ Ἰταλίας, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐδίδασκον, ὁ δὲ λαὸς ἐβασανίζετο ὑπὸ τῶν διαφόρων ἰδεῶν, αἱ διάφοροι αὗται σχολαὶ ἐξέθετον εἰς πόλεμον. Ταύτοχρόνως καὶ ἡ Ἀσπασία ἐρρύθμιζε τὴν σχολὴν αὐτῆς καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἡκολούθησεν ἡ τῶν ἐταίρων βασιλεία. Ἐκαστον ὄνομα περιφήμου τότε ἀνδρὸς συνεδέετο μετ' ὀνόματος ἐταίρας, συντρόφου ἐν τῇ ἱστορίᾳ φιλοσόφων καὶ ποιητῶν. Ὁ θάνατος ἐχώρισε τὸν Ἀριστοτέλην τῆς Ἐρπυλλίδος, τυχοῦσης τῆς δεούσης ἐπιμελείας ἐν τῇ διαθήκῃ τοῦ φιλοσόφου, ἣν διετήρησε μέχρι ἡμῶν Διογένης ὁ Λαέρτιος (V. c. 4.). Ὁ Πλάτων ἡκολούθει γραῖαν ἤδη τὴν ἐρωμένην αὐτοῦ Ἀρχεάνασσαν τὴν Κολοφώνιαν, ἄδων καὶ τὰς ῥυτίδας ἀκόμη αὐτῆς :

Ἀρχεάνασσαν ἔχω τὴν ἐκ Κολοφῶνος ἐταίρην
ἧς καὶ ἐπὶ ῥυτίδων πικρὸς ἔπεστιν ἔρως·
αἱ δὲ δειλοὶ νεότητος ἀπαντήσαντες ἐκείνης
πρωτοπόρου, δι' ὅσης ἤλθετε πυρκαϊᾶς (α).

Τὸ κράτος τῶν δημαγωγῶν ἔπεσε ἀντικατασταθὲν ὑπὸ ἐταίρων καὶ φιλοσόφων, ἡ δὲ κωμωδία ἡκολούθησε τὸν λαὸν εἰς τὴν διακωμώδισιν ἐπιδοθεῖσα τῶν συγχρόνων φιλοσόφων καὶ τῶν περιωνύμων ἐταίρων. Μέχρι τοῦδε οὐδέποτε αὗται ἐπὶ σκηνῆς πρωτηγωνίστησαν, ἀλλ' ἤδη τὰ ἦθη αὐτῶν, οἱ δόλοι τῶν, τὰ διάφορα μέσα ὅσα ἵνα ὠραῖαι καὶ τρυφεραὶ φανῶσι μετεχειρίζοντο, κατέστησαν ὕλη εἰδικῶς τοῖς διαδόχοις τοῦ Ἀριστοφάνους συμφέρουσα· καὶ νῦν μὲν μία μόνη ἐταῖρα παρέχει ὕλην δι' ὀλόκληρον κωμωδίαν (Ἐπικρ. Ἀντιλαΐς. Mein. fr. com. Gr.), νῦν δὲ γενικὴ πασῶν ἐπιθεώρησις γίνεται, ἐνθα ἐκάστη δι' εὐφραυῆς ἐπὶ γράμματος σατυρίζεται (Ἀναξ. Νεοττίς).

(α) Ἀθήν. XIII, 56.

Ῥίπτεται πλέον ἢ προσωπῖς καὶ ἐν ταῖς κωμωδίαις οὐ μόνον ἡ ξηρὰ αὐτῶν καρδία καὶ ἡ πλεονεξία καθαρῶς διαγράφονται, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἀσπονδότεροι αὐτῶν ἐχθροὶ, οἷος ὁ Ἀλεξίς, τὴν ὠραιότητα αὐτῶν διαφιλονεικοῦσι, δεικνύοντες πῶς κατορθώνει ἡ μικροῦ ἀναστήματος νὰ φαίνεται ὑψηλὴ, πῶς ἡ ἰσχνὴ κανονικῶς διὰ παραπληρωμάτων εὐτραφῆς καθίσταται, πῶς τὸ μὲν ὠραῖον τοῦ σώματος τῶν μέρος κατωρθοῦσι νὰ δεικνύωσι, τὸ δ' ἄσχημον ἀποκρύπτουσι, πῶς βιάφονται κτλ. (Ἀλεξίς, Ἰσοστάσιον). Ἀλλ' ἐνῶ συμβουλευοῦσι διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου πῶς νὰ μὴν ἀπατηθῇ τις ὑπὸ τῶν γυναικῶν, οὐδέποτε λέγουσι : Καταστρέφεσθε ἠθικῶς, ἀποφεύγετε αὐτάς. » Δὲν προσβάλλουσι τὴν ἐταῖραν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ τὴν ἐψιμυθιωμένην καὶ πλεονέκτιδα ἐταῖραν· συσταίνουσι τῷ λαῷ οὐχὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἀποφυγὴν, ἀλλὰ τὸν τρόπον, δι' οὗ εὐθηνῶς ν' ἀγοράσῃ τὴν ἡδονήν.

Ἡ διαφορὰ τῆς μέσης ἀπὸ τῆς ἀρχαίας κωμωδίας ἐπαισθητοτέρα καθίσταται ἐν τῇ κατὰ τῶν φιλοσόφων καταφορᾷ. Ὁ Ἀριστοφάνης κατηγορεῖ τὸν Σωκράτην ὡς διαφθορὰ τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν νέων· ὁ Ἀντιφάνης κατηγορεῖ τοὺς σοφιστὰς διὰ τὰς ἐνοχλοῦσας τὰ ὦτα λεπτολογίας αὐτῶν, ἡ διὰ τὰς διαφόρους γελοίας ἰδιοτροπίας τῶν διαφόρων σχολῶν. (Ἀντιφ. Κλεοφάνης. — Ἀριστοφ. Πυθαγοριστής).

Ἀδύνατον ἦτο ν' ἀπολείψῃ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῆς κωμωδίας ἡ τῶν χαρακτήρων μελέτη καὶ ἡ τῶν παθῶν, ἀλλ' ἀδύνατον ἦτο ἐπίσης ἐπιμελῶς νὰ καλλιευθῇ ἡ μελέτη αὕτη καὶ νὰ ἐπεκτανθῇ. Τοῦτο κατῴρθωσαν οἱ τῆς νεωτέρας κωμωδίας ποιηταί, ἧς ἀρχηγὸς εἶνε ὁ Μένανδρος καὶ ὁ Φιλήμων. Περιορίσθησαν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν παθῶν καὶ τῶν χαρακτήρων, σπανίως δὲ μόνον ἔθιγον ὑποθέσεις τοῦ δημοσίου. Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων ἦτο τότε εὐτυχέστερος. ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἀνευ ἐλευθερίας μετὰ τὴν ἐν Λαμίᾳ μάχην ἢ μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας ἐπιτυχῶς διεκπεραίωσε τὸ τοῦ πατρὸς του ἔργον· ἡ δημοκρατία ἐν Ἀθήναις ἀντεκατέστη διὰ τῆς ἀριστοκρατείας.

ὑποστηριζομένης ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Το
Ἑλληνικὸν ἔθνος ἄλλοι ἐτράπη καὶ εἰς ἄλλο
μετεχειρίσθη τὰς δυνάμεις, ἃς πρότερον
μετεχειρίζετο πρὸς τὴν δόξαν καὶ ἐλευθε
ριαν αὐτοῦ· ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον· ὁ
πληθυσμὸς ἠϋξήσεν, οἱ δὲ κάτοικοι ἐχρημα
τολόγουν. Ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ
το ναυτικὸν τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦν εὐάριθ
μον, ἀλλ' ἔχασαν πλέον οὗτοι τὸ τολμη
ρον ἐκεῖνο πνεῦμα, ὃ πρὸς τὰς κατακτήσεις
μετεχειρίζοντο. Μεταξὺ τοῦ λαοῦ τῆς ἐπο
χῆς ταύτης καὶ τοῦ λαοῦ ἐπὶ Κίμωνος ὁ
πῆρχεν ἡ αὐτὴ διαφορά, ὅποια ἡ μεταξὺ
ἀνδρὸς ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐνερ
γὸν ἔχοντο· ψυχὴν, ἀθλητικὸν δὲ τὸ σῶμα,
καὶ γέροντος ὑγιоῦς καὶ εὐτραפוῦς ἔτι, πλὴν
κεκοπιακός· ὑπὸ τῆς ἀναπαύσεως καὶ ἐπι
τα οἰκονομολογικὰ τραπέντος, ἐγκαταλεί
ψαντος τὰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις, τὸν βίον
ἀγαπῶντος, καὶ παρηγορουμένου ὅτι δὲν
ἔχει πλέον τὰς παρεκτροπὰς τῶν νεανικῶν
ὁριῶν.

Ἡ νεωτέρα λοιπὸν κωμῳδία ὡς ὕλην ἔ
λαβε τὸν ἰδιαίτερον βίον ἐκάστου πολίτου,
μελετήσασα ἀρκούντως τὴν ἀνθρωπίνην ψυ
χὴν· τὸ δὲ τοιοῦτον νέον εἶδος καὶ τελειό
τερον τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ Μένανδρος εἰσή
ξεν ἐν Ἑλλάδι. (Ἔπεται συνέχεια).

ΙΩ. ΚΑΜ.

ΑΡΟΛΔΟΣ Ο ΑΔΑΜΑΣΤΟΣ

(800—900)

Ἐκ τῶν τοῦ Βάλτερ Σκόττ.

(Μετάφρασις Θ. Ἀντωνιάδου).

(Συνέχεια· ἴδε φυλ. ΣΤ'.)

X

«Πῶς, παιδίον! ἀνέκραξεν ὁ Ἀρόλδος,
κακολογεῖς τὴν ὥραίαν Μετελίλλ;

— Ἄς ἦναι εὐμορφος, ἀντέταξεν ὁ Ἀ
κόλουθος, πλανῶν τοὺς δακτύλους αὐτοῦ
ἐπὶ τῶν ἡχηρῶν χορδῶν, ἃς ἦναι εὐμορφος

καὶ ὁμως...» διεκόπη ἀναλυόμενος εἰς
δάκρυα· ἔπειτα, ἤρχισεν ἄλλο ἄσμα.

1

«Ἄς ἦναι εὐμορφος! ὦ ναί! ἔς ἔχῃ μαῦρον ὄμα,
Ἄς ἔχῃ τοῦ ἰάσπιδος ἡ κόμη τῆς τὸ χρῶμα,
Εἶδα γυναῖκας ἀπ' αὐτὴν πολὺ ὠραιότερας,
Ἐχούσας περιπάθειαν ἐαρινῆς ἐσπέρας.

Καὶ ὅταν γίνω καὶ ἐγὼ ἱππότης, ὅταν ζώσω
Τὸ ξίφος καὶ μὲ θώρακας στολίσω τὰ πλευρά,
Ὡ μόνον τὴν καρδίαν μου εἰς τὴν Δανὴν θὰ δώσω.
Ὅχι εἰς ξένην· εἰς ἐμὲ ἡ κόρη τοῦ βορρᾶ.

2

Μὲ θέλγ' ἡ χώρα τοῦ βορρᾶ, ἡ χώρα τῶν προ
(γόνων,

Ὅπου ἡ πεύκη φύεται ἐν μέσῳ τῶν ὀρυμάνων·
Τῆς Βαλτικῆς τὰ κύματα εἰς τὴν ἀκτὴν ἡχοῦσι,
Καὶ ὅπως περιδέραιον αἱ νῆσοι τὴν κοσμοῦσι.
Ναὶ τὴν Δανίαν ἀγαπῶ, τὴν γῆν ἐν ᾗ πρὶν δύσῃ
Ὁ ἥλιος ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰ θουνὰ πλανᾶται,
Καὶ πέραν εἰς τὰ κύματα αὐτῆς ἀντανακλᾶται,
Ὡσεὶ λυπεῖται τοῦ βορρᾶ τὴν χώραν νὰ ἀφήσῃ.

3

Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀγαπῶ τὴν κόρην, ἧς τὰς
(στήθη

Εἶναι λευκὰ ὡς ἡ χιῶν τῶν βράχων τῆς Δανίας,
Κ' ἔχει κομψὸν ἀνάστημα καὶ ἀφελῆ τὰ ἦθη.
Στολίζει μ' ἄνθη ἄγρια τὰς τρίχας τὰς πλουσίας,
Μὲ ἄνθη ὡς ἡ παρειὰ τῆς κόρης πορφυρᾶ,
Καὶ ἄσμα ψάλλει ἐθνικὸν καὶ ἱπποτῶν ἀνδρίαν
Κ' ἡ πίστις θὰ ἐνόμιζεν εἰκόνα τὴν ἰδίαν
Τὸν κρύσταλον τῶν ὀφθαλμῶν τῆς κόρης τοῦ
(βορρᾶ.

4

Ἀρρηνωπὴ τὴν καλλονὴν, γενναία τὴν καρδίαν
Δὲν τρέμει ὅπως ἡ δειλὴ γυνὴ τῆς Μεσημβρίας.
Βέλη κρατεῖ· ἐνδύεται βαρεῖαν πανοπλίαν,
Καὶ τρέχει ὡς ἡ Ἄρ' ἐμὶς μετὰ εὐκινήσιας.
Ἐπίφοβος πρὸς τὸν ἐχθρὸν, πρὸς φίλον τρυφερά,
Μερίζει μὲ τὸν ἐραστὴν τὴν δάφνην τῆς ἀνδρείας,
Ἡ ἀποθνήσκει μετ' αὐτοῦ ἡ κόρη τῆς Δανίας.
Τὸ θέμα τῶν ὀνείρων μου, ἡ κόρη τοῦ βορρᾶ.

XI

Ὁ ἱππότης ἐμειδίασε· «Ψάλλεις μὲ το
τοῦτον πῦρ τὴν ἀξίαν τῶν γυναικῶν τῆς
πατρίδος μας, εἶπε πρὸς τὸν Γουνάρ, ὥστε
ἐπεθύμου· νὰ ἐκλέξω μίαν τῶν γλαυκωπί
δων παρθένων, τῶν ἐχουσῶν χρυσὴν τὴν
κόμην καὶ τὴν ψυχὴν γενναίαν· καὶ ὁμως
κατὰ τί δύνασαι νὰ κατηγορήσῃς τὴν Με
τελίλλ; — Αὐτὴν οὐδόλως, ἀπήντησεν ὁ
ἀκόλουθος· ἀλλὰ πόσον ἀγενὴς ὑπαρξὶς ἡ
τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καὶ πρὸ πάντων τῆς
μητρὸς αὐτῆς! . . . Ἡ φήμη κατηγορεῖ τὴν
Ζούταν, ὅτι ἐνασκεῖ τέχνην ἄτιμον· ὁ παῖς
αὐτῆς ὀφθαλμὸς στίλβει λάμψιν, ἣν πᾶσα